

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

*Η γυναικεία ματιά
για την οικογένεια, την εργασία
και την παγκοσμιοποίηση*

Drucilla K. Barker & Susan F. Feiner

Επιστημονική Επιμέλεια - Εισαγωγή
Αντιγόνη Λυμπεράκη

Τίτλος πρωτοτύπου:

Liberating Economics: Feminist Perspectives on Families, Work, and Globalization

Original edition copyright © by the University of Michigan 2004. All rights reserved.

Published in the United States of America by The University of Michigan Press.

ISBN: 978-960-8386-91-4

© Εκδόσεις ΚΕΡΚΥΡΑ Α.Ε.-economia PUBLISHING

1η έκδοση για την ελληνική γλώσσα: Σεπτέμβριος 2009

Επιστημονική Επιμέλεια – Εισαγωγή: Αντιγόνη Λυμπεράκη

Παραγωγή: εκδόσεις ΚΕΡΚΥΡΑ – economia PUBLISHING

Συντονισμός έκδοσης: Φανή Καραφύλλη

Μετάφραση: Δώρα Διακάκη

Διόρθωση: Λίτσα Ακλίου

Ευρετήριο: Κλεάνθης Μουστακάκης, Μαρία Κουτρούλη - Μουστακάκη

Σελιδοποίηση: Κώστας Χ. Σύψας

Κεντρική διάθεση

Εκδόσεις ΚΕΡΚΥΡΑ: Βλαχάβα 6-8, 105 51 Αθήνα

Τηλ.: 210- 3314.714, fax: 210-3230.338

www.economia.gr, bookstore@economia.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη και του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Κατάλογος σχημάτων - πινάκων	9
Πρόλογος και ευχαριστίες	11
Εισαγωγή της Αντιγόνης Λυμπεράκη	13
Κεφάλαιο 1. Η γυναίκα οικονομολόγος	37
Κεφάλαιο 2. Οικογενειακές υποθέσεις: Η αναπαραγωγή του έμφυλου καταμερισμού εργασίας	55
Κεφάλαιο 3. Ο μόχθος της αγάπης και το κόστος της φροντίδας	78
Κεφάλαιο 4. Γυναίκες, εργασία και εθνικές πολιτικές	94
Κεφάλαιο 5. Γυναίκες και φτώχεια στις βιομηχανικές χώρες	114
Κεφάλαιο 6. Η παγκοσμιοποίηση είναι φεμινιστικό ζήτημα	135
Κεφάλαιο 7. Επιστροφή στον κόσμο του Ντίκενς: Η παγκοσμιοποίηση και η παραοικονομία	159
Κεφάλαιο 8. Η απελευθερωμένη οικονομία	170
Σημειώσεις	187
Επιλεγμένη βιβλιογραφία	211
Διαδικτυακές πηγές	221
Ευρετήριο	225

Σχήματα

1.1. Δύο απόψεις για το φύλο	48
1.2. Δύο θεωρήσεις της κοινωνίας	50
1.3. Φύλο και κοινωνία	51
2.1. Κυκλική ροή	73
2.2. Παραγωγή του νοικοκυριού	74
3.1. Διαφήμιση της Betty Good Wife	91
4.1. Αλλαγές στη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ	98

Πίνακες

3.1. Άδεια μητρότητας/Γονική άδεια σε επτά επιλεγμένες χώρες του ΟΟΣΑ	84
4.1. Συμμετοχή πολιτών στο εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ κατά φύλο	96
4.2. Συμμετοχή πολιτών στο εργατικό δυναμικό κατά φύλο για δέκα χώρες του ΟΟΣΑ	97
4.3. Μισθολογική διαφορά μεταξύ των φύλων στο μεταποιητικό τομέα σε δέκα χώρες του ΟΟΣΑ	100
4.4. Ποσοστό γυναικών σε μεγάλες επαγγελματικές ομάδες σε δέκα χώρες του ΟΟΣΑ	102
4.5. Μισθολογική διαφορά για τις γυναίκες στις ΗΠΑ ανά επάγγελμα	104
5.1. Αποτελεσματικότητα των καθεστώτων κράτους πρόνοιας	121
5.2. Βασικοί οικογενειακοί προϋπολογισμοί	125
5.3. Φτωχός πληθυσμός σε εννέα επιλεγμένες χώρες	134
6.1. Το μερίδιο των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και η μισθολογική διαφορά μεταξύ των φύλων σε δέκα επιλεγμένες χώρες	151

Οικονομικά για τη χειραφέτηση (των γυναικών) ΚΑΙ χειραφέτηση των οικονομικών (από προκαταλήψεις)

1. Φεμινιστικά οικονομικά: απελευθερωμένα ΚΑΙ απελευθερωτικά.

«Οι φεμινίστριες επιδιώκουν να απελευθερώσουν τα οικονομικά από ιδεολογίες που αποδέχονται και νομιμοποιούν σχέσεις κυριαρχίας και υποταγής»... Η απελευθερωμένη οικονομική επιστήμη, έχοντας ξεφορτωθεί τις «αταβιστικές κοινωνικές αξίες που βρίσκονται στο υπόβαθρο της οικονομικής γνώσης» προσφέρει ένα ισχυρό εργαλείο χειραφέτησης και για την οικονομία και για την κοινωνία: απελευθερώνει το γνωστικό αντικείμενο (τα οικονομικά) ΚΑΙ τα υποκείμενα (τους ανθρώπους).

Οι τεχνοκράτες της οικονομικής ορθοδοξίας νομίζουν συνήθως πως τα φεμινιστικά οικονομικά αποτελούν ένα συντεχνιακό εργαλείο προώθησης της θέσης των γυναικών σε βάρος των «αυστηρών» και «αδυσώπητων» αρχών της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Όμως η κριτική αποτίμηση των επιδόσεων της οικονομίας είναι σημαντική για τις φεμινίστριες οικονομολόγους όσο και για τον «στυγνότερο» τεχνοκράτη. Είναι εντελώς παραπλανητική η εντύπωση πως η φεμινιστική σκέψη διακρίνεται από μεθοδολογική χαλαρότητα σε βάρος της συστηματικής εξέτασης της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Η συνεισφορά των φεμινιστικών οικονομικών δεν έγκειται στην αποσιώπηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, αλλά στον εμπλουτισμό των κριτηρίων με βάση τα οποία τη μετράμε.

Εδώ η απόσταση που χωρίζει τις φεμινίστριες οικονομολόγους από τον προαναφερθέντα τεχνοκράτη της οικονομικής ορθοδοξίας μετρίεται με έτη φωτός: η φεμινιστική ανάλυση τοποθετεί τις αξίες της κοινωνικής συνοχής και της ισότητας στο επίκεντρο των κριτηρίων αξιολόγησης.

Σημείο εκκίνησης για τα φεμινιστικά οικονομικά είναι η αναγνώριση πως διαφορετικοί άνθρωποι και ομάδες βρίσκονται σε διαφορετική δομική σχέση έναντι των λειτουργιών της παραγωγής, της αναπαραγωγής και της κατανάλωσης. Το φύλο αποτελεί καίριο προσδιοριστικό συστατικό της θέσης μέσα στην οποία βρίσκεται το άτομο, αλλά όχι το μοναδικό ή το κυρίαρχο: μεγάλη σημασία στη συγκρότηση της ταυτότητας έχει η φυλή, η κοινωνική τάξη, η

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

εθνικότητα και ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Και όπως είναι γνωστό, η κοινωνία δεν αποδίδει σε όλες τις ταυτότητες την ίδια αξία: κάποιες περιβάλλονται με υψηλή αξία και αναγνώριση, ενώ άλλες υποτιμώνται και η αξία τους υποβαθμίζεται. Στην εκδοχή των φεμινιστικών οικονομικών που «δεν μασάνε τα λόγια τους», οι Drucilla Barker και η Susan Feiner υποστηρίζουν πως το εισόδημα, η κοινωνική θέση και η δύναμη στις κοινωνίες μας δεν απορρέουν πρωτίστως από τη συνεισφορά των ανθρώπων (το πόσο προσφέρουν), αλλά από τη θέση των χαρακτηριστικών τους στην ιεραρχία των ηγεμονικών αξιών (το ποιοι είναι). Η ευημερία, λοιπόν, επιβραβεύει όσους/ες έχουν χαρακτηριστικά που αξιολογούνται ως υψηλής αξίας. Αντίθετα, οι άνθρωποι με χαρακτηριστικά που υποτιμώνται ως ήσσονος αξίας τιμωρούνται στο οικονομικό και κοινωνικό περιθώριο.

Η φεμινιστική οπτική ασχολείται με την αξιολόγηση της αποδοτικότητας του οικονομικού συστήματος. Προς το σκοπό αυτό, οι συγγραφείς υιοθετούν πέντε ποιοτικά κριτήρια:

- Πρώτον, κατά πόσον το οικονομικό σύστημα είναι δίκαιο (όχι μόνο ως προς τις ευκαιρίες που προσφέρει, αλλά και ως προς το αποτέλεσμα που παράγει).
- Δεύτερον, κατά πόσον το οικονομικό σύστημα είναι ικανό να προσφέρει καλύτερες συνθήκες ζωής μακροχρονίως (όπου η ποιότητα ζωής υπερβαίνει την κατανλωτική και χρηματική διάσταση, ώστε να περιλαμβάνει τον ελεύθερο χρόνο, την υγεία, την εκπαίδευση, τις συνθήκες εργασίας κ.ά.).
- Τρίτον, κατά πόσον το οικονομικό σύστημα είναι ικανό να προσφέρει οικονομική ασφάλεια στους ανθρώπους που το συγκροτούν.
- Τέταρτον, κατά πόσον το οικονομικό σύστημα κάνει σπατάλες σε πόρους (ανθρώπινους και φυσικούς), και
- Πέμπτον, κατά πόσον το οικονομικό σύστημα προσφέρει ευκαιρίες για εργασία με νόημα και χρησιμότητα...

Χρησιμοποιώντας αυτά τα κριτήρια, οι συγγραφείς επιχειρούν να αναλύσουν ορισμένες σημαντικές πλευρές του σημερινού κόσμου. Η δομή του βιβλίου είναι ενδεικτική των προτεραιοτήτων και των εμφάσεων που χαρακτηρίζουν τη δική τους αναλυτική οπτική. Ξεκινούν με την ιστορία της «δυτικής» οικογένειας, προκειμένου να φωτίσουν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά επακόλουθα που είχε ο καταμερισμός ρόλων ανάμεσα στα φύλα, με τον άνδρα στο ρόλο του αποκλειστικού «κουβαλητή εισοδήματος και αγαθών» και τη γυναίκα στο ρόλο της φροντίδας και της κατανάλωσης. Στη συνέχεια στρέφονται στην αγορά εργασίας και εξετάζουν την ιστορία του καταμερισμού εργασίας με βάση το φύλο και την ιδιαίτερη περίπτωση της εργασίας φροντίδας. Έπειτα καταπιάνονται με ένα φαινόμενο που αποτελεί κοινό τόπο στις ανεπτυγμένες οικονομίες: το φαινόμενο του επαγγελματικού διαχωρισμού κατά φύλο. Υπογραμμίζουν πως το αποτέλεσμα αυτού του διαχωρισμού είναι οι γυναίκες να κερδίζουν λιγότερα χρήματα από την εργασία τους, να συγκεντρώνουν λιγότερα περιουσιακά στοιχεία και να πετυχαίνουν λιγότερες επαγγελματικές διακρίσεις. Συνεπώς, δεν είναι παράξενο που η φτώχεια συνήθως

είναι «γένους θηλυκού». Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζουν, η διασύνδεση ανάμεσα στις γυναίκες και στη φτώχεια δεν δείχνει να εξασθενίζει καθόλου στην εποχή μας... Κατά παράδοξο τρόπο μάλλον ενισχύεται. Στη συνέχεια προσπαθούν να εξετάσουν τους τρόπους με τους οποίους η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης επιδρά στην ευημερία των γυναικών διεθνώς, και επικεντρώνονται στη σφαίρα της λεγόμενης άτυπης οικονομίας. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στα φεμινιστικά οικονομικά και στην κοινωνική πολιτική.

Το βιβλίο αυτό λοιπόν εγείρει πολλά ερωτήματα. Προσφέρει και αρκετές απαντήσεις, άλλοτε με μεγάλη σιγουριά, και άλλοτε με σκεπτικισμό. Δεν αποτελεί τη συμπύκνωση του μεγάλου πεδίου της φεμινιστικής οικονομικής ανάλυσης, ούτε επιχειρεί να αναδείξει ηγεμονικού τύπου συνταγές. Εντάσσεται σε μια πλούσια συζήτηση που αγωνιά περισσότερο να θέσει εύστοχα ερωτήματα παρά να προσφέρει «ετοιματζίδικες» απαντήσεις γενικού τύπου. Η φεμινιστική οικονομική ανάλυση φιλοξενεί πολλές και διαφορετικές απόψεις. Οι διαφορετικές απόψεις (των αποχρώσεων αλλά και των μεγάλων διαφορών) εμπλουτίζουν την οικονομική επιστήμη αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε τη θέση μας στην οικονομία και στον κόσμο. Τα φεμινιστικά οικονομικά στεγάζουν πολλαπλές αφηγήσεις και ποικιλία σχετικών ιεραρχήσεων. Μπορούν αυτές οι ποικιλίες να μη μετατραπούν σε κακοφωνία; Νομίζω πως ναι, και θα προσπαθήσω να θεμελιώσω αυτόν τον ισχυρισμό. Οι πολλαπλές αφηγήσεις εξελίσσονται σε κακοφωνία μόνο στην περίπτωση που κάθε μία από αυτές διεκδικεί την αποκλειστική σχέση με την αλήθεια. Τα φεμινιστικά οικονομικά όχι μόνο δεν προσπαθούν να προβάλλουν τη μία και μόνη αλήθεια, αλλά αντλούν δύναμη και ερμηνευτική αξία υποστηρίζοντας πως η μία και μόνη διαχρονική αλήθεια για όλους και για όλες είναι ύποπτη: οδηγεί σε ολισθηρές διαδρομές, αποσιωπώντας πλευρές της αλήθειας που βρίσκονται στο περιθώριο, και παραβλέποντας όσες και όσους δεν βρίσκονται στην πρώτη γραμμή.

Στις σελίδες που ακολουθούν θα επιχειρήσω να παρουσιάσω τρία μεγάλα και επίκαιρα θέματα υπό το πρίσμα της φεμινιστικής οικονομικής ανάλυσης. Πρώτα θα εξετάσω το ζήτημα της τρέχουσας οικονομικής κρίσης και θα πιθανολογήσω γύρω από τις ενδεχόμενες διαφορετικές συνέπειες που προκαλεί σε άνδρες και γυναίκες. Στη συνέχεια θα καταπιαστώ με ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στην άσκηση πολιτικής υπέρ της ισότητας των φύλων: το πρόβλημα της συστηματικά μεγάλης απόστασης ανάμεσα στο πνεύμα (και το γράμμα) της νομοθεσίας και στην οικονομική πραγματικότητα που ο νόμος παράγει, ή απλώς αναπαράγει. Με σημείο αναφοράς την ελληνική περίπτωση, θα εξετάσω κατά πόσον η πληθώρα των νομοθετικών ρυθμίσεων «υπέρ των γυναικών» τελικώς προάγει την ισότητα ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, ή αν προκαλεί νέα ρήγματα ανισότητας ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές κατηγορίες. Μετά θα αναφερθώ στις ιδιαιτερότητες της μεσογειακής οικογένειας και στις διαφορές που συστηματικά παρουσιάζουν οι μεσογειακές χώρες

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

της Ευρώπης σε σύγκριση με αυτό που συνήθως θεωρούμε «τον κανόνα»: δηλαδή τις ανάλογες διεργασίες στις ανεπτυγμένες χώρες (Ευρώπη και ΗΠΑ, Καναδάς). Στο σημείο αυτό θα αναδείξω την πολύτιμη και καινοτομική συνεισφορά δύο Ιταλίδων φεμινιστριών οικονομολόγων, το έργο των οποίων έχει μεγάλη χρησιμότητα για να κατανοήσουμε φαινόμενα και διεργασίες που συντελούνται στη δική μας χώρα.

Τέλος, επανερχόμενη στο βιβλίο και στις συγγραφείς του, θα παρουσιάσω συνοπτικά τη συνεισφορά τους στο πεδίο της διδακτικής των οικονομικών (τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη διαδικασία). Πρώτα όμως, η κρίση.

2. Το παράδειγμα της σύγχρονης χρηματο-οικονομικής κρίσης: δουλειές που χάνονται, δραστηριότητες που «διασώζονται»...

Είναι πολλοί αυτοί που θα συμφωνούσαν με την άποψη πως η κρίση συνήθως επιταχύνει τις κοινωνικές διεργασίες. Όμως, η κατεύθυνση των αλλαγών αποτελεί διαφιλονικούμενο πεδίο: Κινούνται οι εξελίξεις προς την ίδια –λίγο, πολύ– κατεύθυνση αλλά με ταχύτερο ρυθμό; Ή μήπως δρομολογούνται «επιστροφές προς τα πίσω» με βήμα ταχύ; Η μεγάλη αλλαγή που έφερε ο 20ός αιώνας ήταν η ορατή και σημαντική βελτίωση της θέσης των γυναικών παντού. Μήπως η ύφεση των αρχών του 21ου αιώνα οδηγήσει τις γυναίκες προς τα πίσω; Πρόκειται για στιγμιαία τρικυμία ή μήπως θα αλλάξουν ουσιαστικά οι ισορροπίες;

2.1. LIFO ή FIFO; Υποφέρουν αυτοί που προσλήφθηκαν τελευταίοι ή πρώτοι;

Αν η κρίση λειτουργεί σαν μηχανισμός LIFO (last in, first out), δηλαδή να απολύονται πρώτοι όσοι προσλήφθηκαν τελευταίοι, τότε θα αποβεί σε βάρος των γυναικών. Αν πάλι λειτουργήσει σαν FIFO (first in, first out), τότε οι απώλειές τους είναι συγκριτικά μικρότερες. Τα ιστορικά προηγούμενα δεν αποτελούν επαρκή οδηγό πλοήγησης στις συνέπειες της κρίσης στις γυναίκες.

- Στην κρίση του 1929-1930 η εργασία των γυναικών θεωρήθηκε σαν «πισώπλατο μαχαίρωμα» στους «κανονικούς» εργαζόμενους, δηλαδή στους άνδρες. Κυριαρχούσε η άποψη πως η εργασία των γυναικών είναι έκτακτη και επικουρική, και έτσι σημειώθηκε μεγάλη έξοδος από την αγορά εργασίας (LIFO).

- Αντιθέτως, στις υφέσεις και στην αποβιομηχάνιση των δεκαετιών 1970 και 1980 (στις πλούσιες χώρες) και στη χρηματοπιστωτική κρίση των αγορών της Ν.Α. Ασίας το 1997, οι απώλειες έγιναν αισθητές περισσότερο στους άνδρες εργαζόμενους -δοκιμάστηκαν οι ώριμοι κλάδοι όπου κυριαρχούσε το υπόδειγμα του άνδρα εργαζόμενου (FIFO).

- Όμως κι αυτή η εικόνα δείχνει να αλλάζει. Στην ύφεση των αρχών του 1990 οι απώλειες θέσεων εργασίας ήταν περίπου ίδιες για άνδρες και γυναίκες (αβέβαιο).

Το τελικό αποτέλεσμα μιας κρίσης στη θέση των γυναικών προσδιορίζεται από την ισορροπία ανάμεσα σε δύο παράγοντες: το βάθος της κρίσης και το χα-

Ι. Η γυναίκα οικονομολόγος

Είναι η καλύτερη και συνάμα η χειρότερη εποχή. Σήμερα, η συνεισφορά των γυναικών στην οικονομική ευημερία αντισταθμίζεται από τις αδικίες που συνοδεύουν τη δουλειά τους. Σχεδόν όλες οι διεθνείς οργανώσεις συμφωνούν ότι η ισότητα των φύλων είναι απαραίτητη για την οικονομική ανάπτυξη και άνθηση, ωστόσο, η ανισότητα και η εκμετάλλευση στοιχειώνουν τις ζωές γυναικών και κοριτσιών παντού. Σήμερα, πολλές γυναίκες κάνουν «αντρικές» δουλειές, αλλά η αόρατη, υποτιμημένη και κακοπληρωμένη δουλειά παραμένει «γυναικεία». Στα φτωχά κράτη, οι γυναίκες και τα κορίτσια υποφέρουν περισσότερο από υποσιτισμό και ασθένειες, ενώ ακόμη και στα πιο πλούσια κράτη έρχονται αντιμέτωπες με εμπόδια και περιορισμούς στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Οι γυναίκες, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις αντιξοότητες και στη φτώχεια.¹

Η μη αμειβόμενη οικιακή εργασία αναγνωρίζεται πλέον ως κρίσιμη σε κάθε οικονομία. Ωστόσο σε ολόκληρο τον κόσμο η εργασία αυτή παραμένει αμειβομένη εργασία σχεδόν στην ίδια αναλογία, αλλά η ευθύνη για τη φροντίδα των παιδιών και των εξαρτώμενων μελών εξακολουθεί να βαρύνει κυρίως τις γυναίκες. Οι γυναίκες συνεισφέρουν περισσότερο από ποτέ στο εισόδημα του νοικοκυριού, επομένως ο συνολικός χρόνος εργασίας τους υπερβαίνει εκείνον των ανδρών κατά τουλάχιστον δύο ώρες ημερησίως. Η άνευ προηγουμένου αύξηση των ευκαιριών καριέρας για τις μορφωμένες, προνομιούχες γυναίκες συνοδεύεται από ραγδαία αυξανόμενο αριθμό φτωχών γυναικών, οι οποίες απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί και φροντίζουν τα παιδιά των προνομιούχων. Παγκοσμίως, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε γυναίκες αυξάνονται με ταχύ ρυθμό. Οι γυναίκες επιχειρηματίες δραστηριοποιούνται περισσότερο στον άτυπο τομέα απασχόλησης, μακριά από εργατικές οργανώσεις που θα μπορούσαν να μετριάσουν τη σκληρή εκμετάλλευση των φτωχότερων από τους φτωχούς. Η επίσημη πολιτική ισχύς των γυναικών έχει φτάσει σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, ωστόσο 70% από τα 1,3 δισ. φτωχών παγκοσμίως, που ζουν με λιγότερα από ένα δολάριο την ημέρα, είναι γυναίκες. Είναι μια

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

εποχή ελπίδας και συνάμα απόγνωσης. Οι φεμινίστριες οικονομολόγοι επεξεργάζονται αυτά τα δεδομένα χωρίς συναισθηματισμούς απέναντι στην υφιστάμενη άνιση κατανομή των πόρων μεταξύ ανδρών και γυναικών, χωρίς να θεωρούν δεδομένη την κατώτερη κοινωνική θέση των γυναικών και χωρίς να εκλογικεύουν την καταπίεση και την εκμετάλλευση των λιγότερο προνομιούχων ανθρώπων στον κόσμο.

Οι κυρίαρχες ερμηνείες της οικονομικής ανισότητας –με βάση το φύλο, τη φυλή, την εθνοτικότητα, τη θρησκεία και το έθνος– εντοπίζουν την προέλευση των ανισοτήτων στις διαφορετικές επιμέρους επιλογές, ικανότητες και πόρους. Οι αναλύσεις που ακολουθούν αυτήν τη λογική είναι, κατά την άποψή μας, καμουφλαρισμένες δικαιολογίες για τις υφιστάμενες κοινωνικές ιεραρχίες του φύλου, της κοινωνικής τάξης, των προνομίων και της ισχύος. Οι φεμινίστριες οικονομολόγοι απορρίπτουν τέτοιες ουσιοκρατικές δικαιολογίες και αντ' αυτού εντοπίζουν τις ρίζες της οικονομικής ανισότητας στις κοινωνικές διαδικασίες ένταξης, προσδιορισμού της αξίας και εκπροσώπησης.

Η φεμινιστική οπτική μάς δίνει τη δυνατότητα να θέσουμε σε νέες βάσεις τα κριτήρια για την αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης. Πέντε κριτήρια είναι ιδιαιτέρως σημαντικά. Πρώτον, οι συμμετέχοντες σε ένα οικονομικό σύστημα θα πρέπει να αξιώνουν ένα σύστημα που να είναι δίκαιο. Η δικαιοσύνη, υπό το δικό μας πρίσμα, είναι ένα ζήτημα που εκτείνεται πέρα από τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών στην εξασφάλιση ισότητας αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, όταν οι άνθρωποι ακολουθούν τους οικονομικούς κανόνες –εργάζονται υπεύθυνα στη θέση τους και συμβάλλουν στην κοινότητα μέσω της καταβολής φόρων και της εθελοντικής εργασίας– θα αποκομίσουν οφέλη, ή μήπως η φυλή, η κοινωνική τάξη και το φύλο θα παρεμποδίσουν την πλήρη συμμετοχή τους στην οικονομία; Ομοίως, μήπως οι άνθρωποι που δεν έχουν πρόσβαση στα εισοδήματα της αγοράς αδυνατούν να απολαύσουν ένα κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης; Δεύτερον, ρωτούμε κατά πόσο ένα οικονομικό σύστημα μπορεί να παρέχει βελτιωμένη ποιότητα ζωής με την πάροδο του χρόνου. Εδώ σαφώς περιλαμβάνουμε στο όραμά μας περί ποιότητας ζωής κριτήρια όπως ο ελεύθερος χρόνος, η υγεία, η εκπαίδευση και οι συνθήκες εργασίας, έτσι ώστε αυτή η μέτρηση να εκτείνεται πέρα από το παραδοσιακό καλάθι αγαθών και υπηρεσιών της αγοράς ως μέτρο ευημερίας.

Μια τρίτη και στενά συνδεδεμένη διάσταση του οικονομικού συστήματος αφορά την οικονομική ασφάλεια. Μπορούν οι συμμετέχοντες στην οικονομία να αναμένουν ότι θα είναι σε θέση να στηρίξουν οικονομικά τον εαυτό τους και την οικογένειά τους; Ή, όπως συμβαίνει σήμερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οικονομική ασφάλεια των πολλών θα θυσιάσει στο βωμό πολιτικών που ωφελούν λίγους; Ένας τέταρτος προβληματισμός αναγνωρίζει την πιθανή σπατάλη της οικονομικής δραστηριότητας. Είναι αδύνατον πλέον να αγνοήσουμε το βαθμό στον οποίο η παραγωγή και η κατανάλωση μπορούν να σπαταλήσουν ανθρώπινους και μη ανθρώπινους πόρους. Το τελευταίο ζήτημα είναι ενδεχομένως το πιο αμφισβητήσιμο. Σε ποιο βαθμό παρέχει η οικονομία ευκαιρίες

ουσιαστικής εργασίας; Μήπως είναι πάγια κατάσταση οι περισσότερες θέσεις εργασίας να περιλαμβάνουν απεχθείς δραστηριότητες που στραγγίζουν τη δημιουργικότητα και την ανθρωπιά όσων απασχολούνται σε αυτές; Ή μήπως μπορούμε να οραματιστούμε μια οικονομία στην οποία η εργασία ενισχύει την έμφυτη αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπινου πλάσματος;

Τα παραπάνω δεν αποτελούν νέα ερωτήματα στην οικονομική επιστήμη ή σε οποιαδήποτε άλλη διερεύνηση των κοινωνικών συνθηκών. Το συγκεκριμένο βιβλίο δεν δίνει απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα, δείχνει με ποιο τρόπο τα αντιλαμβάνονται οι φεμινίστριες οικονομολόγοι. Έτσι αυτό το βιβλίο παρουσιάζει πώς μια φεμινιστική ανάλυση απελευθερώνει την οικονομική επιστήμη.

Τι είναι η οικονομική επιστήμη;

Για ένα λεπτό, φεμινισμός και οικονομική επιστήμη; Η τιμή δεν είναι απλά μια τιμή; Η αγορά δεν είναι απλά μια αγορά; Μήπως οι άνδρες και οι γυναίκες δεν υφίστανται εξίσου τα σκαμπανεβάσματα της οικονομικής δραστηριότητας ανεξάρτητα από το χρώμα και το σεξουαλικό προσανατολισμό τους; Μια αλλαγή στα επιτόκια δεν επηρεάζει εξίσου όλους, ανεξαρτήτως φύλου; Σε όλα αυτά τα ερωτήματα η απάντηση των φεμινιστριών οικονομολόγων είναι «όχι». Το φύλο, όπως και η φυλή, η εθνοτικότητα, η κοινωνική τάξη, το έθνος και άλλοι δείκτες κοινωνικής θέσης είναι σημαντικοί για τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την οικονομική επιστήμη και τα οικονομικά συστήματα. Οι κατηγορίες οικονομικής ανάλυσης δεν εκφράζουν παντοτινές αλήθειες. Οι οικονομικές κατηγορίες και έννοιες, όπως οι κατηγορίες και οι έννοιες κάθε γνωστικού έργου, είναι ενσωματωμένες σε κοινωνικά πλαίσια και συνδέονται με διαδικασίες κοινωνικής διαφοροποίησης.

Αλλά τι είναι η οικονομική επιστήμη; Ας αρχίσουμε την επεξήγηση με μια απλή ερώτηση: πώς βγάζουμε το ψωμί μας; Ως άτομα, παράγουμε μόνο ένα ελάχιστο κομμάτι από τα αγαθά που καταναλώνουμε κάθε μέρα και αγοράζουμε τα υπόλοιπα. Πώς γίνεται κοινά αγαθά και υπηρεσίες, όπως το ψωμί, το σαπούνι και η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος να είναι διαθέσιμα προς αγορά αρκεί να έχουμε το αντίτιμο σε μετρητά; Ένα ταπεινό καρβέλι ψωμί, όπως και μια μπάρα σαπούνι ή ένα κιλοβάτ ηλεκτρικής ενέργειας απαιτούν συντονισμένες δραστηριότητες χιλιάδων ανθρώπων σε δεκάδες θέσεις εργασίας διασκορπισμένες σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι αγρότες καλλιεργούν σιτάρι περιμένοντας να το πουλήσουν στους μυλωνάδες. Οι μυλωνάδες επεξεργάζονται το σιτάρι για να το πουλήσουν στους αρτοποιούς. Οι αρτοποιοί παρασκευάζουν ψωμί για να καλύψουν τις παραγγελίες μεγάλων αλυσίδων σούπερ μάρκετ. Και οι παντοπώλες μάς πωλούν ψωμί για να μπορούμε να φτιάξουμε σάντουιτς για εμάς, την οικογένεια και τους φίλους μας.

Το καθημερινό μας ψωμί εξαρτάται από όλες αυτές τις δραστηριότητες, συν εκείνες που σχετίζονται με την κατασκευή αγροτικού εξοπλισμού, τη μεταφορά, τη διαφήμιση και τις προσλήψεις στο σούπερ μάρκετ. Καθεμία από αυτές τις δραστηριότητες πρέπει να γίνει λίγο πολύ την κατάλληλη στιγμή, με περίπου

Ευρετήριο

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	95	Αμερική Λατινική	66, 69, 135,
Αβεβαιότητα	34		136, 137, 138,
Αγγλία	27, 58, 139		140, 159, 160
Αγορά εργασίας	14, 16, 21, 22, 23,	Αμερική νότια	66, 67, 137, 138
	24, 27, 28, 31, 38, 39,	Αμοιβαία στήριξη	34
	63, 71, 72, 73, 75, 99,	Άμστερνταμ	159
	101, 103, 106, 107, 108,	Αναδιανομή των πόρων	71
	112, 114, 117, 133, 134, 136,	Ανάληψη κινδύνου ή ρίσκου	19, 34
	158, 168, 175, 181, 183	Αναπαραγωγική εργασία	47, 55,
Αγροτική κοινότητα	57, 58,		79, 143, 147,
	83, 98, 141		172, 173, 174, 182
Αγροτική οικονομία	142	Ανεργία	17, 18, 21, 28, 29
Αγροτική προκαπιταλιστική		Ανθρώπινα δικαιώματα	164, 177
οικονομία	142	Ανθρώπινο κεφάλαιο	105, 106,
Άδεια άνευ αποδοχών	25		107, 108, 109, 152
Αθέατη οικονομία	18	Ανθρώπινοι πόροι	14, 38,
Αιθιοπία	88		102, 114, 183, 184
Ακαθάριστο Εθνικό		Ανισότητα	23, 55, 59, 75, 91,
Προϊόν (ΑΕΠ)	76, 86, 160, 181		107, 113, 117, 138, 139, 173, 184
Αλληλεγγύη	34	Αντιπολεμικό κίνημα	39
Αλληλεγγύη των γενεών	25	Άνδρας κουβαλητής –	
Αλυσίδα των νταντάδων	87	γυναίκα νοικοκυρά	56, 64, 65,
Αμειβόμενη εργασία	18, 43, 53,		67, 71, 77, 119, 126, 127, 186
	70, 77, 80, 89, 94,	Ανώτατο Δικαστήριο	
	95, 98, 99, 116,	της Μασαχουσέτης	71
	148, 162, 171, 174, 182	Ανώτατο Δικαστήριο	
Αμερική βόρεια	29, 66, 115,	των ΗΠΑ	110, 111
	129, 137, 144	Αόρατη εργασία	92
Αμερική κεντρική	88	Απόλυτη φτώχεια	117

Ευρετήριο

Ασία	46, 66, 67, 69, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 157, 158, 161, 162	Βραβείο Νόμπελ	75
Ασία νότια	42, 138	Βραζιλία	149
Ασία νοτιοανατολική	16, 148	Γαλλία	117, 118, 120, 132, 139, 148
Αστική τάξη	59, 60, 67, 79	Γενική συμφωνία δασμών και εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT)	140
Αταβιστικές κοινωνικές αξίες	13, 54, 77	Γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών	177
Ατομιστική θεώρηση του κόσμου	49, 50	Γερμανία	95, 117, 118, 120, 132, 139, 148
Άτυπη μορφή απασχόλησης	159, 166, 169	Γονική άδεια	84, 85, 91, 183
Άτυπη οικονομία (βλ. άτυπος τομέας της οικονομίας)	15, 19, 20, 26	Γυάλινη οροφή	104
Αυστραλία	100, 101, 102, 112, 118, 120, 132, 138	Γυνακείο κίνημα	39, 87, 99, 141
Αυτοαπασχολούμενη	24	Γυνακείος αλτρουισμός	53
Αυτορυθμιζόμενη αγορά	40	Γυναίκες επιχειρηματίες	37
Αφρική	46, 66, 67, 88, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 158, 160, 162, 184	Γυναίκες και ανάπτυξη (women in development-WID)	147
Β' Παγκόσμιος Πόλεμος	79, 87, 95, 118, 140	Δανία	27, 86, 101,
Βατικανό	177	Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης	138
Βέμπλεν Θόρσταϊν	42	Δείκτης προστασίας	31
Βερολίνο	159	Δεύτερος κόσμος	136
Βίβλος	45	Δημοσιονομική απειθαρχία	146
Βικτωριανή περίοδος	46, 47, 61, 139, 142	Δημόσιος τομέας	17, 20, 102, 178
Βιομηχανία του σεξ	160, 161, 162, 163	Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού	87
Βιομηχανική επανάσταση	57, 77, 81, 82	Διαρθρωτική προσαρμογή	146, 147, 148, 153, 155, 161
Βιομηχανική κοινωνία	99, 160	Διάχυση ευκαιριών	130
Βορειοαμερικανική συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (North American Free Trade Agreement-NAFTA)	149, 154	Διεθνές Δίκτυο για το Φύλο και το Εμπόριο (International Gender and Trade Network)	156
		Διεθνές εμπόριο	135, 140
		Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ/International Monetary Fund)	18, 140, 146, 148, 149, 153, 156, 157, 178
		Διεθνής Ένωση για τη Φεμινιστική	

Οικονομική		Επαγγελματική εξέλιξη	37
Επιστήμη (IAFFE)	12, 175	Επαγγελματικός διαχωρισμός	14, 21,
Διεθνής Κοινότητα	176		151
Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO-International Labour Organisation)	80, 112, 159, 161	Επαγγελματικός διαχωρισμός κατά φύλο	101, 102, 103, 105, 107, 108, 111
Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (International Bank for Reconstruction and Development)	140	Επιδόματα βετεράνων	129
Εθνικότητα	14, 49, 108, 132, 162, 163, 171, 178	Επίσημη οικονομία	160
Έθνος	38, 39, 48	Επιτροπή για τη θέση της γυναίκας του ΟΗΕ (United Nations Commission on the status of Women)	141
Εθνοτικότητα	38, 39, 48, 94, 113, 162, 163, 165, 171, 178	Επιτροπή για την αναγνώριση και ανάδειξη των θεμάτων που αφορούν τα φύλα και τις φυλές στο πρόγραμμα σπουδών των οικονομικών	33
Εισοδηματική ισότητα	138, 171, 180	Εργαζόμενες του σεξ	158, 159, 161, 162, 163, 164
Εκθηλισμός της φτώχειας	114	Εργασία με νόημα	14, 184, 185, 186
Ελεύθερη αγορά	86, 136, 171, 174, 179	Εργασία φροντίδας	14, 53, 78, 79, 80, 81, 82, 87, 88, 89, 92, 136, 143, 148, 158, 174, 175, 185
Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου	136	Εργάτες της γνώσης (knowledge workers)	171
Ελεύθερο εμπόριο	136, 146, 149, 171, 174, 179	Εργατική τάξη	64, 65, 67, 79, 152, 165
Ελισάβετ (βασιλίσα)	135	Εργατικό δυναμικό	48, 65, 69, 75, 85, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 105, 106, 107, 108, 118, 119, 125, 128, 132, 143, 148, 149, 151, 158, 185
Ελλάδα	17, 21, 27, 29	Εργατικό κόστος	168
Έλλειμμα φροντίδας	80	Ερμηνευτική της υποψίας	44
Έμπιστοι της αγοράς	152	Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)	17, 21, 70, 100, 112, 131
Εμπορική εναρμόνιση	156		
Έμφυλη κατανάλωση	160		
Εμφύλιος πόλεμος	61		
Εμφύλιος πόλεμος των ΗΠΑ	163		
Έμφυλο μοντέλο απασχόλησης	94,		
Έμφυλος καταμερισμός εργασίας	46, 52, 52, 56, 57, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 77, 79, 80, 82, 83, 88, 89, 92, 112, 114, 136, 139, 147, 153		
Ένγκελς Φρίντριχ	42, 63		

Ευρετήριο

Ευρώπη	16, 26, 27, 29, 31, 57, 58, 61, 63, 64, 66, 109, 135, 137, 139, 144, 154	Ισότητα οικογένεια – ισότιμο νοικοκυριό	69
Ευρώπη ανατολική	61, 69, 86, 87, 162	Ισπανία	21, 27, 139
Ευρώπη βόρεια	135,	Ιταλία	23, 29, 31, 33, 88, 114, 148
Ευρώπη δυτική	86, 88, 95, 140	Κάθετος διαχωρισμός	103, 104
Ζιμπάμπουε	150	Καθολική οικονομική λογική	42
Ηνωμένο Βασίλειο	62, 102, 114, 116, 118, 120, 132, 148	Καθολικός οικονομικός παράγοντας	42
ΗΠΑ	16, 17, 18, 20, 27, 29, 33, 31,, 32, 34, 38, 42, 53, 58, 61, 63, 64, 65, 66, 69, 71, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 109, 110, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 125, 128, 129, 130, 132, 135, 137, 140, 141, 148, 150, 153, 154, 155, 165, 168, 179, 180, 181, 183, 184	Καθυστερημένη σύγκλιση	28
Θάτσερ Μάργκαρετ	50	Καλιφόρνια	130, 154, 155
Θέα από το πουθενά	48	Καλιφόρνια νότια	159
Θεσμική Οικονομική Σχολή (institutionalism)	42, 43, 79	Καναδάς	16, 88, 112, 116, 118, 132, 148, 154, 155
Θεσμικοί οικονομολόγοι	79	Καναδικός Οργανισμός Διεθνούς Ανάπτυξης (Canadian International Development Agency-CIDA)	167
Θετικές εξωτερικότητες	82	Καπιταλισμός του Καζίνο (Casino Capitalism)	157
Θρησκεία	38, 48, 49, 110	Καπιταλιστικό σύστημα /καπιταλισμός	43, 59, 60, 66, 79, 136, 139, 142, 143, 144, 152
Ιαπωνία	100, 137, 148	Καραϊβική	66, 135, 136, 138
Ιατρική Σχολή του Στάνφορντ	104	Κατά κεφαλήν εισόδημα	138
Ιβηρική χερσόνησος	103	Καταμερισμός εργασίας	40, 71, 172, 173, 174, 178
Ιδιωτικός τομέας	25, 102, 178, 182	Καταμερισμός ρόλων	14
Ινδία	87, 135	Κάτω χώρες	117, 118, 120, 132, 162, 163
Ινδονησία	87, 94, 135, 150, 161	Κεμπέκ	112
Ιός HIV – AIDS	138, 163	Κίνα	135
Ιρλανδία	61, 101	Κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα	39, 87
Ισότητα των φύλων	15, 21, 25, 26, 27, 28, 37, 37, 47, 48, 54, 70, 83, 86, 87, 92, 97, 100, 101, 103, 110, 113, 119, 134, 141, 169, 175, 176, 177, 179, 182, 186	Κλίντον Μπιλ	129
		Κογκρέσο	127
		Κοινή αμοιβαιότητα	39
		Κοινωνικά στερεότυπα	37

Κοινωνικές δαπάνες	130	Κορέα νότια	149
Κοινωνικές διαδικασίες	45, 52	Κορπορατιστικό	
Κοινωνικές διακρίσεις	70, 184	κράτος πρόνοιας	118
Κοινωνικές λειτουργίες	17	Κόστος ευκαιρίας	83, 99
Κοινωνικές προκαταλήψεις	166	Κουβέιτ	87
Κοινωνικές σχέσεις παραγωγής	185	Κουλτούρα της φτώχειας	53, 115
Κοινωνική αναπαραγωγή	79, 80, 139, 153	Κρατική πρόνοια	31
Κοινωνική δικαιοσύνη	11, 39, 47, 48, 118, 175, 178, 182, 186	Κρατικός παρεμβατισμός	146
Κοινωνική δομή	140	Κράτος πρόνοιας	119, 120, 121, 127, 144
Κοινωνική ένταξη	174, 178	Κύκλοι δανείων	166
Κοινωνική εξέλιξη	131	Λατρεία της οικιακής	
Κοινωνική ευθύνη	84, 115	απασχόλησης	
Κοινωνική θέση	39, 48, 60, 68, 95, 101, 103, 139, 141, 142, 143, 146, 147, 162, 172, 177, 178, 176	(cult of domesticity)	60, 62, 66
Κοινωνική ιεραρχία	94, 170, 173, 174	Λεκάνη του Αμαζονίου	183
Κοινωνική πολιτική	15, 54, 56, 69, 70, 77, 80, 81, 86, 93, 120, 121, 136, 147, 173, 175	Λονδίνο	159
Κοινωνική πρόνοια	118, 128, 129, 136, 180	Λος Άντζελες	183
Κοινωνική τάξη	13, 38, 39, 49, 51, 64, 94, 118, 162, 163, 170, 171, 174, 178	Λουδίτες	182
Κοινωνική υπηρεσία	81, 165	Μακροοικονομική πολιτική	80, 148, 182
Κοινωνική υποδομή	25	Μαλαισία	161
Κοινωνική φροντίδα	29	Μάρκο Πόλο	135
Κοινωνικό κράτος	22, 23	Μαρξ Καρλ	42, 63
Κοινωνικό περιθώριο	14	Μαρξισμός	79
Κοινωνικός αποκλεισμός	174, 175, 184	Μαρξιστές οικονομολόγοι	144
Κοινωνικός στιγματισμός	128	Μαρξιστική κοινωνικο- οικονομική σχολή	42, 43, 137, 175
Κοπεγχάγη	141	μαρξίστριες φεμινίστριες οικονομολόγοι	79, 89, 178
Κορέα	18	Μαρόκο	88
		Μεγάλη Βρετανία	64, 103, 131
		Μέιν	112
		Μεξικό	88, 94, 145, 149, 150, 152, 154
		Μερική απασχόληση	83, 84, 97, 100, 97, 119
		Μέση Ανατολή	69, 135, 136
		Μεσογειακές χώρες	15, 26, 27, 28, 29, 30, 31

Ευρετήριο

Μεσογειακή οικογένεια	28, 29, 31, 32	Νέα οικονομία	171
Μεσογειακό παράδοξο	28, 30, 34	Νέα Υόρκη	124
Μεσόγειος	29, 30, 31	Νεοκλασική Οικονομική Σχολή	41, 42, 43, 51, 110
Μετα-πυρηνική οικογένεια	30	Νεοκλασικοί οικονομολόγοι	41
Μεταβατικές οικονομίες	160	Νεοφιλελεύθερη Σχολή	
Μεταβατική οικογένεια	68	Κοινωνικο-οικονομικής	
Μεταπολεμική εποχή	30	Ανάλυσης	175
Μη αμειβόμενη εργασία	37, 46, 54, 60, 65, 70, 73, 76, 77, 79, 80, 81, 92, 143, 148, 158, 174	Νεοφιλελευθερισμός	146, 157, 167, 174, 178, 179, 183
Μη ανθρώπινοι πόροι	38, 183	Νησιά του Ειρηνικού	138
Μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)	175, 176, 177	Νιγηρία	88 94
Μικροοικονομική ανάλυση	75	Νορβηγία	27, 86, 116
Μικροπιστώσεις	166, 167, 168, 169	Ντε Μποβουάρ Σιμόν	72
Μινεσότα	112	Ντίκενς Κάρολος	168
Μισθολογική διαφορά	99, 100, 101, 103, 105, 107, 110, 112, 114, 151	Οικιακή εργασία	56, 70, 72, 75, 79, 82, 83, 88, 141, 147, 153, 164, 165, 175
Μισθολογική ισότητα	111, 112	Οικιακή οικονομία	79
Μισθός διαβίωσης	112, 152	Οικογένεια δυτικού τύπου	14, 52
Μισθός επιβίωσης (βλ. μισθός διαβίωσης)		Οικογενειακός μισθός	65, 66, 83
Μοντέλο ισοτιμίας παρόχων φροντίδας	69, 70	Οικογενειακός προϋπολογισμός	124, 125
Μοντέλο του γενικού κουβαλητή	69, 70	Οικολογική καταστροφή	183
Μοντέλο του γενικού παρόχου φροντίδας	69, 70	Οικονομία της αγοράς ή οικονομία της προσφοράς και ζήτησης	56
Μόχθος αγάπης	78	Οικονομία του νοικοκυριού	56
Μπαγκλαντές	150, 166	Οικονομικά κίνητρα	164
ΜΤΒΕ (Μεθυλοτριτο- βουτυλαιθέρας)	154, 155	Οικονομικά περιθωροποιημένες	143
Ναϊρόμπι	141	Οικονομικά πρόνομια	44
Νέα Ζηλανδία	112	Οικονομικά της οικογένειας	27
Νέα οικιακή οικονομία	71, 72	Οικονομικά χαρακτηριστικά	28
		Οικονομικές διαδικασίες	115
		Οικονομικές διαφορές	52
		Οικονομικές θεωρίες	79,
		Οικονομικές λειτουργίες	30, 32, 56, 67, 71

Οικονομικές συνέπειες	52	Οικονομική επιστήμη	15, 17,
Οικονομικές συνθήκες	88, 161		34, 36, 39, 39, 40, 41,
Οικονομικές σχέσεις	59, 60, 66		42, 45, 46, 47, 48, 51,
Οικονομική αλληλεξάρτηση	30		52, 66, 71, 77, 78, 149, 170
Οικονομική ανάκαμψη	145	Οικονομική επιτυχία	172, 174, 178
Οικονομική ανάλυση	39, 51, 170	Οικονομική ευημερία ,	78, 79,
Οικονομική ανάπτυξη	29, 37, 66,		138, 174, 178, 182
	112, 119, 121, 140,	Οικονομική ευκαιρία	64, 184, 161
	137, 138, 140, 143, 145,	Οικονομική ευχέρεια	32
	146, 149, 158, 177, 179,	Οικονομική ζωή	82, 133
	181, 184	Οικονομική θέση	42, 95,
Οικονομική ανασφάλεια	169		162, 165, 170
Οικονομική ανεξαρτησία	27, 31,	Οικονομική θεωρία	114, 186
	61, 64, 70, 83, 142, 177	Οικονομική ισότητα	63, 64, 179
Οικονομική άνθηση	129	Οικονομική κατάσταση	42, 44,
Οικονομική ανισότητα	38		64, 114, 132, 139
Οικονομική απελευθέρωση	27	Οικονομική κρίση	17, 18, 19,
Οικονομική απόδοση	38, 178		20, 21, 162
Οικονομική αποτελεσματικότητα	13	Οικονομική κρίση	
Οικονομική ασφάλεια	14, 38,	του 1929-1930	16
	54, 87, 113, 126,	Οικονομική μεγέθυνση	138
	169, 182, 183, 184	Οικονομική οργάνωση	59
Οικονομική αυτονομία	114	Οικονομική παγκοσμιοποίηση	135,
Οικονομική βοήθεια	31		175
Οικονομική διάκριση	70, 71	Οικονομική πίεση	65
Οικονομική δικαιοσύνη	114, 181	Οικονομική πολιτική	37, 47, 56, 69,
Οικονομική διπλής			77, 115, 116, 121, 132,
κατευθύνσεως	37		147, 165, 173, 178, 180, 182, 186
Οικονομική δομή	140	Οικονομική πρόοδος	139
Οικονομική δραστηριότητα	38, 39,	Οικονομική προοπτική	184
	40, 42, 45, 47, 55,	Οικονομική σκέψη	37, 78
	57, 67, 146, 170	Οικονομική σπατάλη	184
Οικονομική δυνατότητα	86, 144	Οικονομική σταθερότητα	184
Οικονομική εξάρτηση	13, 15,	Οικονομική συνεισφορά	178
	33, 47, 60, 63, 99,	Οικονομικό κόστος	148
	117, 126, 139	Οικονομικό μειονέκτημα	70, 171
Οικονομική εξέλιξη	131	Οικονομικό περιβάλλον	125
Οικονομική επίδοση	178	Οικονομικό περιθώριο	14
Οικονομική επίδραση	184	Οικονομικό πλεονέκτημα	70

Ευρετήριο

Οικονομικό σύστημα	14, 38, 39, 113, 134, 139, 142, 173, 174, 175, 179, 181, 182, 183, 184, 186	Παγκόσμια οικονομία	54, 152, 161, 168
Οικονομικοί κανόνες	38	Παγκόσμια οικονομική ενοποίηση	53
Οικονομικοί μέθοδοι	99	Παγκόσμια οικονομική πολιτική	54
Οικονομικοί πόροι	32, 60, 92, 116, 131	Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank)	140, 144, 149, 153, 153, 160, 167, 178, 183
Οικονομικός άνθρωπος (homo economicus)	41	Παγκοσμιοποίηση	15, 53, 134, 136, 137, 152, 154, 156, 157, 158, 160, 161, 168, 171, 175
Οικονομικός κύκλος	17	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization – ΠΟΕ)	140, 149, 153, 154, 155, 178
Οικονομικός προγραμματισμός	99	Παιδική φτώχεια	131, 132
Οικονομικός ρόλος	47, 111, 143	Πακιστάν	103
Οικονομολόγοι	40, 41, 45, 46, 47, 52, 66, 67, 71, 72, 74, 78, 79, 82, 83, 105, 97, 134, 140, 144, 145, 159, 170, 178	Πανεπιστήμιο Νότιου Μείν	12
Ολιστική θεώρηση του κόσμου	49, 51	Πανεπιστήμιο του Harvard	183
Ολλανδία	139	Παραγωγική δυνατότητα	183
Ομπάμα Μπάρακ	20	Παραγωγική εργασία	43, 55, 59, 113, 130, 143, 172, 173, 174
Οντάριο	112	Παραγωγικό σύστημα	22, 32
Ορατή οικονομία	18	Παραγωγικότητα	105
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών -ΟΗΕ	76, 138, 144, 155, 175, 176, 177	Παραδοσιακή οικογένεια (βλ. οικογένεια δυτικού τύπου)	
Όργουελ Τζορτζ	154	Παραδοσιακή οικονομική θεώρηση της οικογένειας	73, 74
Ορθόδοξοι οικονομολόγοι της ελεύθερης αγοράς της Σχολής του Σικάγο	71	Παραοικονομία	54, 159, 160, 163, 164, 166, 167, 168, 169
Ορθολογικοί οικονομικοί παράγοντες	42	Παρατηρητήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Human Rights Watch)	164, 165
Οριζόντιος διαχωρισμός	103	Παρίσι	117, 159
Όριο φτώχειας	123, 124	Παροχές προς άνεργους	129
Ουάσιγκτον	112	Παροχή φροντίδας	32, 53, 80, 81, 87, 144, 173, 182
Ουγγαρία	116		
Παγκόσμια ανισότητα	178		
Παγκόσμια Γραμμή Παραγωγής	135		

Πατριαρχική εξουσία ή οικογένεια	55, 57, 58, 68, 76, 139	Σκανδιναβία	116, 118
Περιορισμένη τριτογενοποίηση (abridged tertiarisation)	29	Σμιθ Άνταμ	40, 41
Πλατφόρμα δράσης (platform for action)	176, 178	Σοβιετική Ένωση	136, 140, 183
Πλήρης απασχόληση	83, 84, 97, 102, 111, 123, 156, 186	Σομαλία	88
Ποιότητα ζωής	38, 181	Σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας	118
Πόλη του Μεξικό	141, 183	Σοσιαλιστικό κίνημα	63
Πολιτική διάκριση	70	Σουηδία	27, 86, 91, 97, 116, 117, 120, 132, 179
Πολιτική δομή	140	Σρι Λάνκα	87
Πολιτικό σύστημα	174	Σταδιοδρομία της μαμάς	90
Πολιτισμική θέση	101, 103	Στατιστική Υπηρεσία της Αυστραλίας	76
Πολιτισμικό σοκ	28	Σταυροφορίες	135
Πολωνία	116	Στερεότυπο	46, 74, 101, 102, 104, 108, 166, 176
Πορτογαλία	27, 139	Στρατηγική ανάπτυξη	149
Προβιομηχανική περίοδος	57	Συλλογική οικονομική συμπεριφορά	114
Πρόγραμμα ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Development Programme-UNDP)	138	Συναίνεση της Ουάσιγκτον (Washington Consensus)	153
Πρόγραμμα Οικονομικής Διάσωσης	20	Σύνοδος για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (Convention on the elimination of all forms of discrimination against women-CEDAW)	177
Πρώμος καπιταλισμός	60	Συνολική γονιμότητα (total fertility rate)	27
Πρώτος κόσμος	136, 137, 144, 149	Σύνταγμα της Ελλάδος 1975	21
Πυρηνική οικογένεια	30	Σύνταγμα των ΗΠΑ	71
Ρέηγκαν Ρόναλντ	129	Σύστημα κοινωνικής προστασίας	22, 23, 24, 25, 26, 27, 31
Ρούζβελτ Φράνκλιν Ντ.	125, 126	Σύστημα λήψης αποφάσεων	19
Ρωσία	139, 148	Σχετική φτώχεια	117
Σαν Φρανσίσκο	181	Σωματεμπορία (trafficking)	164
Σαουδική Αραβία	87	Ταϊβάν	149
Σαχάρα	141	Ταϋλάνδη	87, 157, 161, 162
Σεξουαλική εργασία	161, 162, 164		
Σεξουαλικός προσανατολισμός	14, 39, 48, 74, 165, 170, 178		
Σεξουαλικός τουρισμός	161, 162		
Σιγκαπούρη	149		

Ευρετήριο

Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη για τις γυναίκες στο Πεκίνο	175	Φεμινιστική οικονομική επιστήμη	39, 42, 43, 45, 46, 49, 52, 54, 72, 79, 172, 186
Τεχνοκράτες	13	Φεμινιστική οπτική	14, 38, 80
Τριτογενποίηση	29	Φεμινιστική σκέψη	13
Τρίτος κόσμος	136, 137, 140, 144, 145, 146, 156	Φεμινιστικός ακτιβισμός	171
Τσεχική Δημοκρατία	116	Φεμινιστικός προβληματισμός	37
Υπερεθνικές εταιρείες	150, 153, 154, 155, 156, 168, 169	Φεμινίστριες	11, 13, 27, 32, 39, 43, 44, 52, 53, 54, 55, 63, 67, 68, 69, 75, 76, 77, 90, 92, 78, 108, 111, 112, 119, 134, 136, 141, 160, 162, 163, 168, 175,
Υπερχρεωμένες φτωχές χώρες (ΥΦΧ)	148	Φεμινίστριες θεολόγοι	45
Υπηρεσίες κοινωνικής στήριξης	78	Φεμινίστριες οικονομολόγοι	16, 27, 32, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 54, 55, 72, 73, 76, 78, 80, 106, 115, 147, 161, 170, 178, 179
Υπηρεσίες φροντίδας	20, 31	Φεουδαρχική κοινωνία	60
Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ	122	Φεουδαρχική οικονομία	58
Υπουργείο Υγείας των ΗΠΑ (U.S. Department of Health and Human Services)	130	Φεουδαρχισμός	59
Υποχρεωτικός αναστοχασμός	19	Φθινή εργασία	151
Ύφεση	16, 19, 118, 125	Φιλανδία	86, 117, 120, 132
Φεμινισμός	42, 43, 48, 107, 162, 171	Φιλελεύθερο κράτος πρόνοιας	118
Φεμινιστικά οικονομικά	13, 15, 20, 26, 35, 37	Φιλιππίνες	18, 69, 87, 88, 103, 161
Φεμινιστικές θρησκευτικές σπουδές	45	Φλόριντα	130
Φεμινιστικές ιδέες	28	Φορμαλισμός	26
Φεμινιστική ανάλυση	13, 39, 41, 42, 48, 53, 71, 72, 148, 175, 178	Φόρος της μαμάς	83
Φεμινιστική επιστημονική σκέψη	44, 45, 171	Φορτίο του λευκού ανθρώπου	46
Φεμινιστική εργασία	42	Φυλετική εισοδηματική ανισότητα	107, 117, 180
Φεμινιστική έρευνα	33, 177	Φυλετική κατωτερότητα	46
Φεμινιστική θεωρία	12, 42, 72	Φυλετική οικονομική ανισότητα	107
Φεμινιστική ισότητα οικονομία	181, 182, 184, 186	Φυλή	13, 38, 39, 46, 48, 49, 51, 64, 69, 94, 108, 110, 113, 116, 134, 162, 163, 165, 170, 171, 178
Φεμινιστική κοινωνική επιστήμη	43		
Φεμινιστική οικονομική ανάλυση	15, 26		

Φύλο	38, 39, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 62, 64, 67, 69, 70, 71, 72, 77, 83, 91, 94, 99, 100, 105, 106, 108, 110, 111, 113, 114, 116, 118, 128, 134, 141, 142, 147, 151, 152, 157, 162, 163, 170, 171, 172, 176, 178	Benston Margaret	79
Φύλο και ανάπτυξη (Gender and Development-GAD)	147	Bergmann Barbara	33, 72, 82, 92, 98, 107, 112, 123, 124
Φυσικοί πόροι	14, 183, 184	Bettio Francesca	26, 27, 28, 29, 32
Ψυχρός πόλεμος	136, 140	Betty Good Wife	90
Agarwal Bina	72	Bianchi Suzanne	68
Aid to Dependent Children – ADC (Αρωγή για εξαρτώμενα παιδιά)	127	Bodichon Smith Barbara Leigh	62
Aid to Families with Dependent Children – AFDC (Αρωγή για οικογένειες με εξαρτώμενα παιδιά)	127, 128, 129	Boserup Ester	141, 142, 143, 144, 147
Albelda Randy	90, 130	Browning Elizabeth Barrett	62
Allen Raphael	12	Budget Lee M.V.	73, 74
American Economic Association (Αμερικανική Οικονομική Ένωση)	11	Budig Michelle	83, 84
American Enterprise Institute	122, 123	Butler Josephine	52, 77
Andersen Gøsta Esping	118, 131	Chapkis Wendy	161
Anker Richard	108	Christopher Karen	120
Arrow Kenneth	33	Civil Rights Act	94, 110
Audur Capital (Επενδυτική Εταιρεία στην Ισλανδία)	19	Cloud Kathleen	76
Barker Drucilla	14, 37	Cohen Marjorie Griffith	156
Bartlet Robin	33	Committee for the status of women in the Economics Profession – CSWEP	12
Beatles	88	Conley Frances	104
Becker Gary	75	Controls Johnson	110
Beijing Plus 5 (συνδιάσκεψη)	177	Crittenden Ann	83
Beneria Lourdes	143, 147	Denison University	33
		Donne John	50
		Economy Food Plan	122
		Economy Policy Institute-EPI (Ινστιτούτο Οικονομικής Πολιτικής)	128, 129
		Elson Diane	147, 148
		England Paula	83, 84
		English East India Company	135
		Enron	18
		Equal Pay Act	110
		Espinoza Robert	87
		Factory Acts	63
		Family Medical Leave Act - FMLA	85

Ευρετήριο

Feiner Susan	14, 19, 33, 37	King Martin Luther Jr.	50
FIFO (First in, First out)	16, 17	King Mary	103
Figart Deborah	63, 91, 92, 100, 108	Kyrk Hazel	79
Folbre Nancy	79	LIFO (Last in First out)	16, 17
Fosse Farah	156	Madrick Jeff	75
Fraser Nancy	69, 70	Mandeville Bernard	82
Friedan Betty	90, 99	Maquiladoras	150
G8	148	Married Women's Property Act	63
Gallie Duncan	131	Marshall Alfred	63
Garrett Nancy	76	Martineau Harriet	52, 62, 77
Gilman Charlotte Perkins	52, 61, 77, 79	McCarthy Ellen	12
Golden Boys	18	McCloskey Deirdre	66
Goldin Claudia	99	Medicaid	125, 127, 129
Gordon Linda	128	Medicare	127
Gornick Janet	120	Methanex	154
Grameen (τράπεζα)	166, 167	Midwest	125
Great Society (πρόγραμμα)	127	Mill Taylor Harriet	62
Hartman Heidi	79	Mohum Simon	79
Hawke (ιστιτούτο)	36	Molyneux Maxine	79
Hemerijck Anton	131	Morales Juan Antonio	146
Henley William Ernest	49	Mott Lucretia	77
Himmelweit Sue	79	Mutari Ellen	63, 91, 92, 108
Hobsbawm Eric	139	Myles John	131
Hochschild Arlie	68, 87	National Science Foundation	35
Hollins (πανεπιστήμιο)	12	Nelson Julie	40
Hording Sandra	33	New Deal (νόμος)	125, 126, 127
Huairou (Κίνα)	175	New policy Institute (Ιστιτούτο Νέας Πολιτικής)	131
Humphries Jane	79, 107	O' Connor Kathleen	109
Huxley Aldous	90	Ott Notburga	72
Ingoldsdy Kathleen	12	Oxfam	148
International Labour Review	184	Pearce Diana	114
Jim Crow (Απαρτχάιντ)	61, 103,	Personal Responsibility and Work Opportunity Act (νόμος περί συμβιβασμού της προσωπικής ευθύνης και των ευκαιριών εργασίας)	129
Johnson Lyndon Baines	127	Power Marilyn	63, 108
Kabeer Naila	167	Pyle Jean	161
Kempadoo Kamila	162		
Kessler Jim	36		
Keynes Maynard John	157		

Rector Robert	122, 123	Temporary Assistance to Needy Families – TANF (προσωρινή αρωγή για άπορες οικογένειες)	129, 130
Red Thread (οργάνωση)	163	Thomas Susan	115
Reid Margaret	76, 77	Thurow Lester	33
Renwick Trudi	123, 124	Tilly Chris	90
Rivlin Alice	33	Tossey Julie	109
Sachs Jeffrie	146	Truth Sojourner	77
Sainsbury Diane	119, 120	U.S. Conference of Mayors (Διάσκεψη των Δημάρχων των ΗΠΑ)	123
Sassen Saskia	160	UNICEF (United Nations Children’s Fund)	161
Seager Joni	69	United Auto Workers	110
Sen Gita	143	Villa Paola	26, 27, 32
Siegenthaler Jurg	132	Weikal Lola	185
Social Security Act (νόμος για την κοινωνική ασφάλιση)	126	Wells Ida B.	77
Solow Robert	35	Williams Joan	89
Spriggs William	107	Williams Rhonda	107
St. Paul (πόλη της Μινεσότα)	109	Women’s Equality Adds Value to the Economy – WEAVE	37
Standing Guy	80, 81, 152	WorldCom	18
Stanton Elizabeth Cady	77		
Summers Lawrence	183		
Supplement Security Income (συμπληρωματικό εισόδημα ασφάλειας)	126		
Sweatshop	153, 159, 164		

Το βιβλίο *Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης* βασίζεται σε κεντρικές έννοιες των γυναικείων σπουδών για τη δόμηση μιας φεμινιστικής αντίληψης των οικονομικών ρόλων των οικογενειών, της εργασίας φροντίδας, της μητρότητας, της αμειβόμενης και μη αμειβόμενης εργασίας, της φτώχειας, της αύξησης του αριθμού των εργαζόμενων γυναικών και των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης.

Η Drucilla K. Barker και η Susan F. Feiner αναγνωρίζουν τη σημασία της κοινωνικής θέσης -φύλο, φυλή, τάξη, σεξουαλική ταυτότητα και εθνικότητα- στις οικονομικές διαδικασίες που καθορίζουν την οικογενειακή κατάσταση, την αμειβόμενη απασχόληση, τις σχέσεις στην αγορά και τις διεργασίες που συντελούνται στην παγκόσμια οικονομία. Από την αρχή έως το τέλος συνδέουν την οικονομική θέση των γυναικών στις βιομηχανικές χώρες με τις οικονομικές συνθήκες που περιβάλλουν τις γυναίκες σε φτωχές χώρες του Νότου.

Έχοντας ρίζες στους δύο επιστημονικούς κλάδους, το βιβλίο αυτό αντλεί από την πλούσια παράδοση του διεπιστημονικού έργου στη φεμινιστική κοινωνική επιστήμη, για να δημιουργήσει έναν παραλληλισμό μεταξύ των ιδεών ότι «το προσωπικό είναι πολιτικό» και «το προσωπικό είναι οικονομικό».

«Αυτό το βιβλίο είναι γραμμένο με φαντασία και αποτελεί απαραίτητο ανάγνωσμα για όλους όσους θέλουν να μάθουν για τη φεμινιστική επανάσταση στην οικονομική σκέψη.

Προσιτό στους μη ειδικούς και τους φοιτητές όλων των γνωστικών πεδίων, δείχνει με ποιο τρόπο το φύλο, η φυλή, το έθνος και η τάξη αλληλεπιδρούν στα οικονομικά συστήματα και επηρεάζουν την ευημερία του ανθρώπου».

Diana Strassmann, Professor of the Practice, Senior Research Fellow
και εκδότρια του *Feminist Economics* στο Πανεπιστήμιο Rice

«Ο φεμινισμός μάς διδάσκει να αναλογιζόμαστε το άτομο μέσα στο οικογενειακό, κοινωνικό και παγκόσμιο πλαίσιο. Όταν σκεφτόμαστε έτσι χάνεται ο ατομισμός, ο αγαπημένος της οικονομικής επιστήμης από την ανδρική σκοπιά και ήρθε η ώρα να συμβεί αυτό».

James Galbraith, LBJ School of Public Affairs, Πανεπιστήμιο του Τέξας, Austin

«Αυτό το βιβλίο είναι απαραίτητο σε κάθε μελλοντικό οικονομολόγο, προπτυχιακό και μεταπτυχιακό, αλλά και σε κάθε φοιτητή των γυναικείων σπουδών.

Για τους υπόλοιπους από εμάς είναι ένα θαυμάσιο ανάγνωσμα. Θα πρέπει να γίνει προαπαιτούμενο ανάγνωσμα για κάθε άτομο που βαρύνεται με τη λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου».

Sandra Harding, Graduate School of Education and Information Studies, UCLA

ISBN 978-960-8386-91-4

 **eco
nomia**
PUBLISHING